

eventuell koalition synes uppvisa stillastående snarare än förnyad framgång.

Av händelser utanför den egentliga politikens område är det egentligen två som förtjäna att ihågkommas. Den ena var konungens 90-årsdag, som gav anledning till förnyade manifestationer av det svenska folkets monarkiska sinnelag. Liksom konungens 40-åriga regeringsjubileum året förut förlöpte även denna gång hyllningarna i en enighet, som vittnade om den avspänning som ägt rum sedan det första världskrigets början. Monarkiens ställning är, det bestyrktes från många olika håll, i Sverige i varje fall icke för närvarande någon diskussionsfråga av betydelse.

Därutöver förtjäna att nämnas de svenska insatserna i olympiaden, som ledde till oväntade för att icke säga häpnadsväckande framgångar. Idrotten har i Sverige blivit en folkrörelse av sådan omfattning, att dess insatser väcka uppmärksamhet hos snart sagt alla medborgare. Att framgång av detta slag icke heller saknar betydelse för vårt lands ställning i hela världen förtjänar så mycket mera att understrykas, som Sveriges politiska isolering gör varje kompensation betydelsefull.

II. Den ekonomiska utvecklingen

av

ERIK HÖÖK

Vid årsskiftet 1947/48 fanns stor anledning att betrakta de ekonomiska framtidsutsikterna med en viss pessimism. Jämvikten i Sveriges ekonomi var allvarligt rubbad och att sätta spärr för en fortsatt utveckling i inflationistisk riktning tedde sig allt nödvändigare men samtidigt också mycket svår genomförbart. Importen, som till följd av den stora efterfrågan inom landet svällt ut mycket kraftigt, måste radikalt skäras ned. Den minskning i varutillgången, som skulle bli en följd härav, kunde väntas bli förstärkt genom att den svåra torkan under sommaren och hösten 1947 mycket oförmånligt inverkat på skörden och på försörjningen av elektrisk kraft. Mot den reducerade varutillgången kvarstod en mycket stark efterfrågan, som på olika sätt måste begränsas om jämvikt i samhällsekonomin skulle kunna uppnås. Utvecklingen under 1948 blev dock inte fullt så ogynnsam som man haft anledning förmoda. En tendens till avspänning inom samhällsekonomin gjorde sig

under året allt mer märkbar, även om den inflationsbetonade högkonjunkturen i huvudsak alltjämt var bestående. Krafter både inom och utom landet verkade såväl mot en ökad som minskad spänning inom det ekonomiska livet.

Till de förstnämnda kan hänföras de kontraktionstendenser som under 1948 gjorde sig gällande inom den internationella handeln, och som hade sin grund i de europeiska ländernas brist på främmande valutor och i synnerhet då på dollar. Valutasvårigheterna hade inträtt redan på våren 1947 men de nedskärningar av importen, som då beslutades i flertalet europeiska länder, visade inte sina verkningar förrän i början av 1948. En ökad priskonkurrens började sålunda då kunna iakttagas på flera marknader. Härtill bidrog i hög grad att en viss omsvängning gjorde sig märkbar i den amerikanska ekonomien. Den mest uppmärksammade följden därav för Sveriges export, var det betydande prisfallet och de ökade avsättningssvårigheterna för pappersmassan, som ju traditionellt intar en framskjuten ställning i landets utförsel och som särskilt dominerar exporten till U. S. A. Även på marknaderna för Sveriges övriga stora exportartiklar såsom trä, stål, verkstadsprodukter m. m. inträdde en viss åtstramning även om man inte här kunde tala om några egentliga avsättningssvårigheter. På grund av den under föregående år starka nedgången av valutareserven var Sverige nu i stort sett hänvisat till att söka begränsa importen till en storlek som kunde betalas med löpande exportintäkter. De begynnande avsättningssvårigheterna på olika marknader måste därför — även om utförseln i förhållande till föregående år visade en viss uppgång — beräknas minska möjligheterna att tjäna in främmande valutor och att på så sätt hålla den av importen beroende varutillgången inom landet på samma höga nivå som tidigare. Å andra sidan medförde kontraktionstendenserna inom den internationella handeln, att en mer pessimistisk framtidsbedömning började göra sig gällande inom näringslivet; ett förhållande som i någon mån verkade återhållande på den ekonomiska aktiviteten.

Inom landet fanns ett flertal faktorer som bidrog till att lätta spänningen mellan efterfrågan och tillgång på varor och tjänster. Skörden blev sålunda avsevärt bättre under 1948 än under det av missväxt hemsökta året 1947. Brödsädesskörden blev exempelvis omkring 3/4 större än under föregående år. Produktionsbetingelserna inom industrien undergick även en förbättring. Man kunde bland annat notera en viss minskning i arbetskraftens rörlighet, vilket tog sig uttryck i en mindre produktivitetstegring. I samma riktning verkade även den omfattande utbyggnad och rationalisering av den industriella produktionsapparaten som genomförts under de närmaste efterkrigsåren och som under 1948 började ge resultat. Det bör dock framhållas att full effekt av de stora

investeringarna ännu ej erhållits. De av den överdrivna högkonjunkturen framskapade förhållandena — långa leveranstider i fråga om byggnadsmaterial och maskiner — samt den tidsutdräkt som regleringarna medfört har nämligen fördröjt utbyggnadsarbetet. Av betydelse för industriproduktionen var även att importen, trots importrestriktionerna, förblev ganska stor, och att importens sammansättning försköts till förmån för maskiner, råvaror och bränslen.

Även på efterfrågesidan verkade olika faktorer mot en avmattning i det spända konjunkturläget. Till huvudsaklig del berodde detta på en minskning av investeringsverksamheten. För att bringa efterfrågan på arbetskraft och material för byggnadsändamål någorlunda i nivå med tillgångarna, hade för 1948 betydande skärpningar i byggnadsregleringen vidtagits. Den reducerade importen begränsade även investeringsmöjligheterna och dessutom inträdde en åtstramning på kreditmarknaden, som verkade i samma riktning. Efter de första efterkrigsårens hausse på investeringsmarknaden hade stora delar av industrien börjat få kännning av likviditetssvårigheter, samtidigt som bankerna genom överenskomelser med myndigheterna i stabiliserande syfte sökte föra en restriktiv kreditpolitik. Det hårda tryck på låneräntorna som den stora kredit efterfrågan medfört utlöste emellertid ingen höjning av diskontot, då myndigheterna ansåg att en räntehöjning skulle få icke önskvärda konsekvenser för hyresmarknaden. I stället sökte man reglera förhållandena genom att som nyss nämnts uppmana bankerna till återhållsamhet i kreditgivningen.

En sammanfattning av dessa olika tendenser ger till resultat att den oroväckande utveckling mot allt större inflationstryck som pågått ända sedan krigets slut, avbröts under 1948. Detta betyder emellertid inte att någon fullständig sanering av landets ekonomi ägt rum. Den samhällsekonomiska balansen var under hela året bristfällig. Detta visade sig bl. a. däri att regleringarna av produktion och handel måste behållas och delvis utbyggas. Det visade sig också i den bristande balansen i betalningarna med utlandet. Underskottet i betalningsbalansen uppgick till 440 mill. kr. medan handelsbalansens deficit rörde sig omkring 900 mill. kr. Motsvarande siffror för år 1947 var dock mer oförmånliga. Importöverskottet närmade sig då 2 000 mill. kr. och underskottet i betalningsbalansen 1 400 mill. kr.

I fråga om utvecklingen inom olika avsnitt av samhällsekonomin må följande framhållas.

Arbetsmarknaden präglades under året av en fortsatt brist på arbetskraft, särskilt yrkeskunnig sådan, men balansen mellan tillgång och efterfrågan var dock något bättre än under 1947. Rörligheten och från-

varofrekvensen hos arbetskraften var fortfarande onormalt hög. Även i detta fall kunde dock en viss förändring till det bättre iakttagas.

Som ett led i det ekonomiska stabiliseringsprogrammet riktade under hösten LO:s representantskap, efter samråd med regeringen, en uppmaning till fackförbunden att förlänga de kollektivavtal, för vilka uppsägningstiden utlöpte omkring årsskiftet, på oförändrade lönevillkor. Detta program accepterades av fackförbunden och regeringen kunde sedermera även vinna andra löntagargrupper — statstjänstemännen och de till TCO anslutna grupperna — anslutning till lönestabiliseringen. En förutsättning för lönestoppet var att inga ytterligare prishöjningar skulle ske. Vidare räknade man med en skärpt priskontroll samt med att ränteläget förblev oförändrat.

Investeringsverksamheten var liksom under föregående år livlig. Värdet av de totala investeringarna ökade emellertid ej under 1948 utan förblev ungefär vid 1947 års nivå. Om hänsyn toges till prisstegringen mellan 1947 och 1948 kommer man dock till, att en nedgång med c:a 5 % ägt rum. Utvecklingen var emellertid inte enhetlig inom olika delar av näringslivet. Statliga och kommunala investeringar ökade medan investeringarna inom den privata sektorn gick tillbaka. Denna tillbakagång berodde huvudsakligen på den minskade byggnadsverksamheten.

Under året färdigställdes omkring 60 000 bostadslägenheter.

Industriproduktionen uppvisade under 1948 en mindre ökning. För ett flertal viktiga varuslag, tackjärn, handelsfärdigt järn, pappersmassa, textilier m. fl. var stegringen 3—8 %. Till följd av den minskade byggnadsverksamheten sjönk produktionen av cement och murtegel något litet. Produktionsökningen kan till stor del tillskrivas en ökad produktivitet, som hade sin grund i minskad rörlighet hos arbetskraften samt i genomförda rationaliseringsåtgärder.

Utrikeshandeln. Ansträngningarna att öka exporten och minska importen började under året att ge vissa resultat. Den totala importen visade sålunda en nedgång från 5 220 mill. kr. 1947 till 4 850 mill. kr. Samtidigt ökade exportvärdet med 720 mill. kr. till 3 960 mill. kr. De volymmässiga förändringarna var emellertid ej fullt desamma. Den förskjutning av export- och importpriserna i riktning mot för Sverige gynnsammare bytesförhållanden, som skedde under 1947, fortsatte även under 1948. Enligt approximativa beräkningar ökade den totala exportvolymen med omkring 5 % medan importvolymen minskade med ungefär 12 %. Trots ökningen under 1948 låg exportvolymen fortfarande närmare 20 % under förkrignivån. Importen däremot låg volymmässigt omkring 15 % över genomsnittet de närmaste förkrigsåren.

Exportens fördelning på olika länder var i stort sett densamma som under föregående år. Däremot ägde en kraftig förskjutning av importens länderfördelning rum i det att Europa och sterlingblocket ökade sin andel på bekostnad av U. S. A.; en förändring som var betingad av bristen på dollar.

Såsom tidigare antytts, inträdde även en förändring av importens sammansättning genom att råvaror och maskiner ökade sin andel av det totala importvärdet på bekostnad av framför allt konsumtionsvarorna. Denna utveckling innebar huvudsakligen en återgång till förkrigstidens förhållanden efter ansvällningen av konsumtionsvaruimporten under 1946 och 1947.
